

PSYCHOLOGIÆ
PARS II.
RATIONALIS.

DE HIS, QUÆ DE ANIMA HUMANA RATIOCINANDO COGNOSCI
POSSUNT.

QUOD NULUS PARTIS ARGUMENTUM?

CXXX. Psychologia rationalis ex principiis in empirica constabiliis ratiocinatur, atque ea, quæ ad inferiorem animæ indolem pertinet, argumentando concludit (§. 2.). Quæ hujus generis sunt, ad quatuor summa capita revocantur: primum ipsa natura animæ investiganda, deinde commercium, quod cum corpore habet, examinandum, tum inquirendum in idearum originem; postremo perpetua illius duratio constituenda est. Quatuor inde sectiones oriuntur, quæ hujus partis argumentum absolvunt. His denique promissam (§. sch.), at brevem de bestiarum animis tractationem adnectam.

SECTIO I.

DE NATURA ANIMÆ HUMANÆ.

QUÆ SECTIONIS SUMMA?

CXXXI. Ens illud, quod in nobis cogitat, animam vocavi (§. 4.): hujus jam natura, intimaque constitutio definienda est: qua in re ita versabor, ut primum essentialē illam inter, ac corpus discrimen, deinde simplicitatem, ac spiritualitatem solidissimis argumentis evincam. Tum agam de celebri in philosophia questione: utrum materiam cogitare possit? modumque, quo omnis dubitatio feliciter tollatur, suppeditabo: postea in quo ejus tam essentialis, quam natura constituitur; ac tandem qua ratione orta sit, docebo.

CAPUT I.

De Essentiali Animam inter, ac Corpus discrimine.

PERCEPTIO NON EST MOTUS PARTIUM?

CXXXII. Perceptio non est motio particularum subtilissimarum corporis. Imprimis enim percipimus res; quæ nullam in corpore motionem efficere possunt, ut Deum, spiritus, virtutes, vitia, spatium vacuum, possibilitates, ac essentias rerum; id vero in absurda hæc hypothesis fieri minime posset. Deinde diversæ perceptiones forent, utique diversi motus, sicut diversi toni, diversi quoque sunt chordæ tensæ tremores: quid igitur? cum diversæ perceptio-

Psychologiae P. II. Sect. I. Cap. I. De Essentiali etc. 109

nes simul in nobis existunt, an motiones illæ diversæ in diversis sunt corporis partibus, an in eadem? certe non illud? nam ego ipse, qui habeo, et dum habeo perceptionem albedinis rosæ, simul habeo perceptionem odoris, magnitudinis, figuræ: sed neque hoc; nam una, eademque corporis portio eodem temporis momento diversis motibus agitari nequit, cum omnis motionis diversitas in diversa celeritate, ac directione consistat.

NEQUE CONSCIENTIA?

CXXXIII. Conscientia non est motio particularum subtilissimarum corporis. Cum conscientia sit perceptio, sive representatio perceptionis; si ea consisteret in motu, necesse foret, ut unus particularis motus representet alium; at qui istud? estne motus, qui constituit conscientiam similis illi, qui constituit perceptionem constituit, an dissimilis; si primum: non est conscientia, sed simplex perceptio, quemadmodum sonus reflexus non est directi animæ versio; si alterum: non est representatio prioris: sicut enim motus curvilineus unius corporis nequit representare motum rectilineum alterius; ita generatim motus quicumque alium dissimilem representare non potest. Adde duas has motiones vel in eadem; vel in diversis corporis partibus futuras, quorum rursus utrumque repugnat (§. præc.).

NEQUE JUDICIUM?

CXXXIV. Judicium non est motio particularum subtilissimarum corporis. Imprimis animi debent motus, quorum unus ideam prædicati, alter subjecti constitueret, simul in eadem corporis parte consistere; neque enim ideæ inter se conferri, quod in judicio fit, nisi simul eidem enti præsentem adsint; sed motus diversi in eadem corporis parte simul consistere non possunt. Deinde cum in judicio affirmativo ideæ subjecti, et prædicati per affirmationem conjungantur, conjungerentur in hac hypothesis duo diversi motus; per hanc vero conjunctionem duo illi motus diversi perirent, aliusque compositus, novus, ac ab illis diversus motus oriretur, quod in mechanica demonstratur: atqui sensu intimo evidenter constat, duas illas ideas subjecti, et prædicati neque in ipso judicii affirmativi actu, neque paullo post semper perire; igitur tametsi perceptiones essent motiones duntaxat, idem tamen de judicio affirmati non posset.

NEQUE DENIQUE ULLA COGITATIO?

Coroll. 1. Idem esto judicium de ratiocinatione, quæ tribus judiciis constat; ac multo magis de reliquis animæ operationibus, quales sunt reflexio, attentio, conformatio idearum distinctarum, appetitio, volitio. Generatim igitur cogitatio non est motio particularum subtilissimarum corporis.

Schol. Ineptia igitur est doctrina Democriti, ac Epicuri (Lucret. de nat. rer. l. 3, v. 162; Lucret. de vit. phil. l. 10, segm. 63.), quo-

rum opinione anima hominis aliud non est, quam tenuissimum corpusculum ex subtilissimis atomis motu concitatissimo agitalis confiatum, in quo motu ipsius actiones consistent. Recentius implum hoc dogma suscitavit Tolandus (*Lettre que le mouvement est essent. à la mat.*), Gildonus (*Oracles de la raison. Item Lettre à M. Blount.*), ac quidam Locki sectator (*Médecine de l'esprit* 1. 2.), quo etiam pertinet Philosophus Berolinensis (*Sans souci, Lettr. au Marquis d'Argens et passim alias*), qui inscite contendit animam nostram certam esse materiae organizatae portionem, unde consequens fit, cogitationes quoque illius a materiae motu diversas non esse.

COGITATIO NON EST MODUS MOTIONIS.

CXXXV. *Cogitatio non est modus quidam motionis partium subtilissimarum corporis.* Imprimis quicumque qualitatis modus aliud non est, ac ipsa qualitas, sub certa modificatione seu respectu considerata; sic color ruber, aut viridis aliud non est, quam diversa coloris species, sive color ruber ita modificatus; et colorum, utpote suum genus, in sui idea includit; sonus item acutus, aut gravis est determinata soni species; circulus aut triangulum est figura extensionis sub certa modificatione considerata: ergo etiam modus motionis corporeae aliud non est, quam quaedam in specie motio corporea; ac proinde, si cogitatio esset motus partium subtilissimarum modus, ea esset ipsa motio, quod absurdum est (§. praec. cor.). Deinde si cogitatio quidam motionis modus foret, quaevis quoque motus in specie sumta, sive determinata foret quaedam species, sive modus, sive gradus cogitationis; motus enim a motu non differt nisi per celeritatem; reliquae determinationes, vel modi non tam reapse existent, quam a nobis concipiuntur: certe quod unum habeat directionem ad orientem, alterum ad occidentem, nihil reale in corpore ponit: quod item unum moveatur in linea recta, alterum in curva; diversitatem realem in corpore non inducit; nam et illud, quod in linea curva moveatur, singulis momentis per rectam abire nititur: at qui aperte repugnat quovis motum esse certam cogitationis speciem: igitur repugnat quoque, cogitationem esse modum motionis partium.

Coroll. 1. Quod dicitur de uno corpore, vel particula mota, id applicari potest ad motum plurimum corporum, seu massa alicujus ex particulis pluribus coalescenti; nam si progressio, vel tendentia per lineam rectam unius particulae cogitatio non sit: neque erit progressio similis decem, aut viginti particularum; positionem autem linearum directionis, quae modum motus totius massae determinant, nihil reale in ipsa massa ponunt.

NEQUE MODUS FIGURAE AUT ALTERIUS PROPRIETATIS CORPORAE?

Coroll. 2. Similiter quod de modo motionis dicimus, pertinet quoque ad modum figurae, vel ejuscuvisque alterius proprietatis in corpore seu cognitae, seu incognitae: figura enim, vel quacumque

alia proprietas, quae ipsa non est cogitatio, tantum a cogitatione differt, quantum motus: igitur etiam modus figurae, vel alterius proprietatis corporeae cogitatio.

NEQUE ACTIO, ET REACTIO PARTIUM.

CXXXVI. *Cogitatio non est actio, et reactio partium subtilissimarum corporis.* Actio et reactio partium etiam subtilissimarum corporis denique aliud non est, quam motio partium, vel certus motus hujusmodi; sed cogitatio neque motio est (§. 234. cor.), neque modus motionis particularum subtilissimarum corporis (§. praec.): ergo cogitatio non est actio, et reactio partium subtilissimarum corporis.

QUAE HOBBSII OPINIO?

Schol. Inde implum Hobbesii de cogitationum natura systema refutatur. (*Elem. phil. c. 5. artic. 1. de hom. 2. Item Leviath. p. 1. c. 3.*) *Causa sensationis*, ait, *est externum corpus, sive objectum, quod premit uniuscujusque organum proprium, vel immediate, ut in visu, auditu, olfactu, et premoendo mediantibus nervis, et membranis continuum efficit motum introrsum ad cerebrum, et inde ad cor, unde nascitur cordis resistentia, et contrapassio seu aviroria, sive conatus cordis liberantis se a pressione per motum tendentem exorsum; qui motus propter ea apparet tantum aliquid externum, atque apparitio haec seu *phantasma* est id, quod vocamus sensationem, et quantum ad oculum lumen dicitur, vel color. Quam haec absurda sint, ex superioribus patet; addam tamen quod ex S. Augustino Genueusis adfert (*Soliloq. l. 2. c. 2. Elem. met. p. 2. prop. 8. sch.*) : *Sensus, et phantasma fallunt, dum rectum baculum; cuius dimidia pars aquae immersa est, curvum exhibent; interea ratio perspicue errorem detegit, et perpetuo contradicit, etiam perdurante sensus, et phantasiae errore; quodsi nihil esset aliud ratio, nisi hic cerebri (vel cordis) conflictus; quoniam perdurat idem, dum idem refert phantasma, errorem suum non cognosceret, aut si idem se corrigeret, non idem referret phantasma, nec idem esset conflictus. Te nunc appello, senex Malmesburiensis: equid ad haec? Se phantasma erroris reprehendit, perduratque idem, an ab alio dedocetur? Ab alio autem phantasmate? Unde et hoc aliud? Qui altero alterum percipit; qui cum objecto confert? Ad rem. Inde vero gravissimis verbis concludit Augustinus: quare conficitur, ut aliud simus nos; aliud sensus; siquidem cum ipse fallitur, possumus nos non falli.**

NEQUE CONATUS AD MOTUM.

CXXXVII. *Cogitatio non est conatus ad motum partium subtilissimarum corporis.* Velenim conatus hic ad motum esset efficax, sive conjunctus cum motu, vel inefficax, motu nempe nondum obstituto, si primum, tum cogitatio reapse in actuali motione partium con-

sisteret, quod fieri nequit (§. 134. cor.); si alterum, sic argumentabor: cognitio est quid realiter diversum a motu partium actuali (§. cit.); ergo conatus inefficax ad motum est conatus ad aliquid realiter diversum a cognitione; sed conatus ad aliquid realiter diversum a cognitione non est cognitio: quemadmodum conatus ad deambulationem non est sessio, nec conatus ad formandam Ciceronis statuam est effectio statuæ Platonem referentis: igitur conatus seu efficax, seu inefficax ad motum in partibus corporis subtilissimis non est cognitio.

NEQUE EFFECTUS MOTIONIS.

CXXXVIII. *Cognitio non est effectus motionis partium subtilissimarum corporis.* Primum enim motus partium quantum eae cumque tenes, ac subtiles ponantur, nequit in massa quadam alium effectum producere, quam diversum situm, positionem, distantiam, aut contiguitatem partium. Deinde si cognitio esset effectus motionis partium, cogitationes nostras omnino forent perturbatae, nec unquam longum, ac subtilem ratiocinium instituire liceret; cum enim corporis illas partes, quae per motum suum cogitationem efficere debent, aut hunc motum cogitatione destituerentur; non possent eae propria suam motionem dirigere, neque etiam per cogitationem tonus dirigi: motus quippe, quae cogitationis causa, eam praecedere debent. Qui igitur sublimia ratiocinia, eaque longissima tanto ordine texeremus? Qui ideae alicae ex aliis tanquam ad notum nostrum fluere, facessere iussae abirent, et redirent vocatae? Qui libertatem, et eligendi potestatem tolleremus? Qui denique actiones nostras ratione et providentia gubernaremus?

Schol. Profecto non video, quomodo ens id genus cogitans ipsa bruta materia, vita, sensu, ratione, et libertate destituta perfectius, ac excellentius foret. Atque haec ita evidentialia sunt, ut ipse Lockius (*Essai phil. conc. l'entend. hum. l. 4. ch. 10. §. 16.*), cuius adversarii auctoritatem hoc in argumento respicere certe non possunt, idem utatur, ut demonstrat Deum omni corporis, ac materiae concrectione carere: *Qui ponit, ita, inquit, aeternus ens cogitans (id est tunc de quovis ente finito cogitante) aliud non esse, quam compositum quoddam ex subtilissimis materiis partibus, quarum unaquevis seorsam accepta cogitatione destituitur, omnem sapientiam, et cogitationem huiusmodi aeterni soli partium contiguitati attribuit. Verum nihil potest esse magis absurdum, quam tantumque enim particulae materiae cogitatione destituta inter se miscerantur, huc commoveantur, nihil tamen ipsis additur, quam nova quaedam localis realitudo, per quam fieri omnino nequit, ut ipsis cognitatio, et cognitatio committatur.*

NEQUE CORPORIS QUALITAS.

CXXXIX. *Cognitio non est corporis qualitas.* Sit ita; erit ea qualitas corpori vel essentialis, vel accidentalissimi primum: tum rur-

sus ea erit essentialis vel corpori qua tali, vel corpori qua sic organizato; non illud; nam alias quodvis corpus aequaliter cogitaret, quod aperte pugnat cum omnibus corporum phaenomenis: non hoc, cognitatio enim neque est organizatio, neque ex ea proficisci potest: organizatio siquidem aliud non est, quam certa positio, ac connexio particularum subtilissimarum: conjunge, comprime, dispone particulas, prout volueris, efficies quidem, ut acquirant aliam positionem, contiguitatem, distantiam, et alias id genus relationes locales; ut cognitatio inde enascatur, obtinebis nunquam. Si alterum, id est, si cognitatio sit qualitas corporis accidentalis, necesse erit ut habeat rationem sufficientem (ont. §. 21.); eamque vel internam in ipso illo corpore, vel externam, sitam nempe in corpore alio (ont. §. 19.); sit primo ratio sufficiens interna: erit ea vel in figura, vel in situ, vel in tenuitate, vel in his simul sumis particularum aut quiescentium, aut motarum; atque figura, situs, tenuitas sunt qualitates passivae quae qualitatis activae, qualis est cognitatio rationem sufficientem continere nequeunt, sique praeterea particulae sint in quiete, et ipsae omni actioni carebunt. Si autem in motis particulis tali figura; tenuitate, situ praeditis contineretur ratio sufficiens cogitationis, consequens foret ut cognitatio vel ipsa notio, vel motionis effectus sit, quod pugnat cum §§. 134. coroll. 138. Restat igitur, ut ratio sufficiens cogitationis externa sit contenta in corpore aliquo diverso, vel pluribus simul. Contineat ergo corpus a rationem sufficientem ut corpus b cogitet; continebit vel quatenus est corpus, vel quatenus agit in b; primum certe non; nam sic quodvis corpus rationem sufficientem, cur alterum cogitet, contineret, atque adeo omnia corpora aequaliter cogitaret; si autem alterum y tum cognitatio corporis b foret vel actio corporis a, vel reactio corporis b, vel utrumque simul; atque nihil horum fieri potest (§§. 143. cor. 156.): ergo nulla ratione cognitatio corporis quaedam qualitas esse potest.

Schol. Cogitationem in quadam corporis qualitate constituit Dodwellius; sed egregie a Clarkio confutatus est (*Traité de l'esprit, et p. 1. c. 9. et a. 3. tras. defen. prouv. l'imm. de l'ame.*).

NEQUE TEMPERATIO NATURAE CORPORAE.

CXL. *Cognitio non est temperatio quaedam naturae per totum corpus diffusae, qua vigenus, et sentimus.* Quid enim temperatio illa? Quid ea natura? Anne haec temperatio in ipso inhaeret corpore, an in natura reipsa a corpore distincta? Si hoc: erit ens, quod cogitat, realiter a corpore diversum; quod sententiae huius patris non placet: si illud; necesse est, ut cognitatio vel quaedam corporis qualitas, vel motio partium, vel motionis modus, vel effectus, vel figura, situs, aut contiguitas particularum sit; quae omnia cum veritate minime consentire abunde demonstratum est.

Schol. Dicae archi Aristotelis quondam discipuli haec fuit opinio; de quo Cicero ita scribit (*Qu. tusca. l. 1. c. 10.*): *is in eo sermone, quem Corinthi habitum tribus libris exposuit doctorum ho-*

minum disputantium primo libro multas loquentes facit: duobus Phœreates quemdam Phtiotam senem, quem ait a Deuacatione ortum, disserentem inducit, nihil esse omnino animam, et hoc esse nomen totum inane, frustraque animalia, et animantes appellari, neque in homine inesse animam vel animam, nec in bestia: vixque omnem eam, qua vel agamus quid, vel sentiamus, in omnibus corporibus vis aequaliter esse fusam, nec separabilem a corpore, quippe quae nulla sit, nec sit quidquam nisi corpus unum, et simplex ita figuratum, ut temperatione naturae vis eat, et sentiat. Atque utinam cur impio hoc Peripatetico consepulta fuisse haec doctrina! verum suscitavit eam haud ita pridem Maubecius (*Prin. phys. rat. et pass. hom. Traité de l'ame* p. 107.) docens animam esse armoniam quamdam, seu potentiam ex conjugatione corporeorum organorum enascentem, ejusque vestigia insisit de la Mettrius (*L'homme machine* p. 108.) modificationem dumtaxat corporis contendens esse animam.

ANIMA NON EST CORPUS.

CXLI. *Anima non est corpus.* Cum anima sit id, quod in nobis cogitat, si ea corpus foret, necesse quoque esset, ut ejus cogitationes vel in certâ corporis qualitate, vel in motu partium actuali, vel in modo quodam motus, seu in effectu a tali motione producto, vel in actione, et reactione fibrillarum, et nervorum sensuum, ac cerebri, aut cordis seu ejusdemque alterius in corporeae massae, vel in temperatione naturae corporeae constituantur: et alioquin ens compositum, quale omne corpus est, non mutatur nisi per motum (*ont. §. 216.*), sunt autem cogitationes verae animae mutationes; atqui haec omnia absolute repugnant (§§. 132. seqq.): ergo anima corpus non est. *Coroll.* Cum anima corpus non sit, evidens est animam nostram, illud nimirum ens, quod in nobis cogitat, essentialiter, et toto genere distinctam, atque interno discrimine diversam esse non solum ab eo, quod nostrum corpus appellamus; sed etiam a quocunque alio, quod corporis nomine venit, quantum illud cumque, subtile, tenue, elaboratum, et perfectissime organum instructum statuatur.

Schol. 1. Plocoquetus ita ratione concludit (*Princ. de subst. et phaen. c. 21. §. 40.*): suppono ex experientia, me actu cogitantem esse idem subjectum, quod cogitavit, ante annum unum, seu egoitatem hoc momento cogitantem esse idem individuum cum egoitate, quae cogitavit ante unum annum. Deinde itidem suppono ex experientia, corpus, quod hoc momento gesto non esse idem subjectum, cum eo corpore, quod gestavi ante unum annum. Novi enim me jam alium habere sanguinem, aliam carnem, alios ungues etc. et si non omnia a corpore meo avolarum, tamen in aprico est multas particulas inde avulsas esse. Experientia igitur me docet, in me esse duas res quomodocumque eas appellare liberit; alteram, quae characterem individuationis serravit; alteram, quae eundem non

serravit. Hinc absque formidine oppositi concludo, rem characterem individuationis servantem non esse eam rem, quae characterem individuationis non servat, seu rem constantem, et semper eandem non esse rem variabilem, et nunquam eandem. Sole meridiano clarius itaque est hoc ratiocinium. Res constans, et semper eadem non est res variabilis, et differens; atqui res cogitans est constans, et semper eadem; corpus autem est res variabilis, et nunquam eadem: ergo res cogitans non est corpus, nec corpus est res cogitans. Monet subinde non esse hic sermone de mutationibus accidentium, seu statuum, quae in re cogitante quoque contingunt, et identitatem subjecti non impediunt, tum ex vulgari loquendi usu dici quidem idem nunc esse corpus nostrum, quod fuit ante annos aliquot, quemadmodum etiam dicimus eundem hodie Danubium propter Viennam fluere, qui olim fluxit (*Animae spirit. et in mort. demon. Aug. Vind. 1768.*). At profecto si Danubius cogitare posset, non cogitaret hodie: ergo suo ille, qui ante decennium Viennam alluit; guttas enim praesentes, non habent memoriam nisi de se ipsis: nequit quippe universim subjectum aliquod alterius tamquam sui ipsius meminisse. Videatur quoque P. Gallus Cartier.

QUID MATERIALISTAE - QUAE VETERUM DE NATURA ANIMAE OPINIONES?

Schol. 2. Atque ita in aperto est absurditas ejus opinationis, quae animam hominis corpoream statuit, seu deinde dicat subtilissimum aether, vel aer, seu ignis, seu purissimum sanguis, seu quodcumque aliud tenuissimum fluidum. Erroris hujus patrones vulgo Materialistas vocant, quibus ex recentioribus merito accensemus Spinozam, cujus hoc est pronuntiatum (*Eth. pro. p. 21. Cog. post. de anima*): corpus, et anima unum, idemque individuum est, quod jam sub cogitationis, jam sub extensionis attributo concipitur. Cowardium docentem animam esse vitam hominis; unam, eandemque esse virtutem, qua homo moeretur, vivit, sentit, ratiocinatur, et in corpore reperiri, quamdiu vivit, prorsus cessare, cum illud interit, et rursus existuram, ut primum in resurrectione universali corpus reviviscet (*Encycl. Art. Anim. p. 132.*). Abbatem Yvonium, cujus haec apud Chamaenium profana sunt verba: ego sum corpus, et cogito, et nihil scio praeter ea. Tribuamne prudenter causae incognitae id, quod facile causae secundae sufficientes cognovit, ac licet corpori, tribuere possum? Tim et Hobbesium, Tolandum, Dodwellum, aliosque non paucos, quorum monstrosi partum goro; nomina aeterna oblivione digna sunt. Plures absurda haec sententia in veteri graecorum philosophia defensores nacta est, quamvis nonnulli ex illis excusatione quadam digni videantur; nam et necessarij recte ratiocinandi principij destituebantur, et saepe veram sententiam dabilis vocabulis ita exprimebant, ut ab imperitis facile in malam partem acciperetur.

A multis duce Euripide animam ex subtilissimo aethere constare creditum fuisse Mosheim in Cudworthum (*Syst. int. c. 5. s. 3. §. 2. n. 4. et §. 3.*) scribit: Cassendus (*Psyc. s. 3. membr. post. l. 5. c. 7.*) longum contexit catalogum eorum, qui materialem, ac corpoream homini animam tribuerunt (*Cic. 99. tusc. l. 1. c. 10.*). Hippocam ex aqua; Diogenes, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus ex aere; Xenophanes ex terra, et aqua; Parmenides ex terra et igne; Boethius ex igne et aere; Critias ex sanguine; Galeus ex spiritu sanguinis, quibus illud Virgilianum consonat; purpuream vomit illa animam; Empedocles ex omnibus elementis constare docuerunt: *Democritum magnum quidem illum virum; sed levibus, et rotundis corpusculis efficientem animum concursus quodam fortuito, omittimus. Nihil est enim apud istos, quod non atomarum turba conficiat.* Hunc secutus est Epicurus, ut alias meminimus (*Plut. de plac. phil. l. 4. c. 3.*). Stoicorum diversae erant opiniones; alii cum Chrysippo, et Apollodoro animam nostram partem ab anima mundana avulsam; alii cum Zenone, et Posidonio spiritum calidum, per quem spiritum, et moveamur, esse tradiderunt: hi octo animae partes statuerunt; quinque sensus, tum generandi, ac loquendi facultatem; denique partem principem, quae rationetur, quaeque vel in corde vel in capite resideret; alii, qui ignem ubique admitterent, animum quoque ignem, sed intelligentem, et artificialem compellanti, hac definitione *πνευματικόν, ἢ ψυχικόν* complexi sunt; plarimam generatim animam corpus dixerunt: verum alia tum fuit hujus vocabuli potestas; si quidem persaepe tribuebant, Zenon Eleates (*Dict. hist. et crit. art. Zeno*), teste Baylio, contendit animam humanam ex temperamento calidi, humidum, frigidum, et aridi nullo eorum praedominante coaluisse. Aristoteles (*De gen. anim. l. 2. c. 3.*) quatuor in anima res distinguit, *νοῦν* mentem, *λογικὸν* animam, *ψυχικὸν* spiritum, *σώματιν* naturam in spiritu residentem; at quomodo eae inter se copulatae sint, non indicat: *νοῦν* extrinsecus in corpus humanum advenire putat: *σώματιν* ex semine educit, in quo *ψυχικὸν* *λογικὸν* *αἰσθητικὸν* calidum, et principium vitale residere arbitratur (*Syst. intell. c. 5. s. 5. §. 5. not.*). Ulberius istam Mosheim in Cudworthum explicuit. *Nos* porro, sive mentem quintum fuisse Aristotelii elementum, aut corpus coelestis natura, quae quattuor elementis addenda, praeditum ex Tullio discimus (*Or. tusc. l. 1. c. 10.*): *Aristoteles longe omnibus (Platonem semper excipio) praestans et ingenio, et diligentia, cum quatuor nota illa genera principiorum esset complexus, e quibus omnia orirentur, quintam quamdam naturam censet esse, e qua sit mens. Cogitare enim, et providere, et discere, et docere, et invenire aliquid, et tam multa alia meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angere, laetari; haec et similia eorum in horum quatuor generum nullo inesse putat. Quintum genus adhibet vacans nomine, et sic ipsam animam *ἄσπετον* appellat.*

lat novo nomine, quasi quamdam continuatam motionem, et perennem.

Quoniam diversas veterum de anima natura opiniones enarrare coepi, persequar et reliquas, quae memoratu digniores videntur. Thales (*Stob. eclog. phys. c. 9. 40. p. 93.*) animam vocavit *αἰσθητικὴν* naturam seipsam moventem, et *Κίνητον*, quod motum alius imperitatur, ut de eo scribit Aristoteles (*De anim. l. 2.*). Pithagoras (*Plut. de plac. phil. l. 4. §. 2. Laert. d. vit. phil. l. 8. seg. 31.*) tres animae, quam monadem se ipsam moventem dixerat, partes constituit; rationalem, irascibilem, concupiscibilem: rationalis, sive mens immortalis est, atque extrinsecus animae inseritur *ἄσπετον* participatione divina, utpote ex mente divina delibata: est enim illius opinione, ut ait Cicero, animus per naturam rerum omnium intentus, et commens, ex quo nostri animi carpuntur. Plato (*De rep. l. 10. p. 894.*) animum definit esse rem, quae in se habeat potestatem et se ipsam, et alias res movendi; deinde, auctore Alcino, immortalitatem haece rationibus probat: quod incorporea sit; quodque a se ipsa moveatur, id est, innata, semperque sua in operantem vitam possideat; quod enim, ita arguit, a se ipso moveretur cum sit motus in iis quae moventur principium, semper moveretur, quod autem tale est, immortale est (*Stanslejus hist. phil. t. 1. p. 4. doct. Plat. c. 25.*). Vulgo Platonici duas esse animas asseruerunt, sentientem unam, rationalem alteram; illam divinae originis, ac immortalem; hanc naturae multo inferioris; neque ejus generis, ut perire progressus nequeat: hanc illius velut vehiculum; agere utramque tamen, quoad vita durat, acerrissime copulatae neque post mortem hunc nexum rumpi, nisi cum rationalis aut nihil persensus in vita peccavit, aut per ignem in Plutonius regno ab omni labe purgata fuit (*Syst. intell. c. 5. s. 3. §. 20. not. 4. §. 4.*); tum enim ipsam, relicta apud inferos sentiente animam, ad superiores, ac beatorum sedes avolare (*Stanh. histor. phil. c. 4. p. 3. phil. chail. s. 1. c. 10.*). Quin, ut erudite adnotavit Mosheim in Cudworthum, haec opinio videtur olim admodum pervulgata fuisse, plurimorumque animis in sedisse tametsi poetarum fabulis subinde multum depravata fuerit. Chaldaei certe natio omnium antiquissima, animum ignem esse docuerunt; sed immaterialem, ac incorporeum; ab omnibus compositis, et corporibus distinctum, ac immortalem; fuisse eum in lucidis sedibus, antequam cum hoc crassiori corpori conjungeretur, hancque conjunctionem ope cuiusdam vehiculi, quod animam irrationalem compellabant, perficere. Extant quoque dogmatis hujus vestigia apud Homerum, cui animam rationalis *νοῦν*, *λογικὸν*, *ψυχή*; anima vero ratione carens, sed vita, sensus, et cupiditatibus instructa *ἄσπετον* dicitur. Duo, quibus id confirmet Mosheim ex laudato poeta loca profert. Primum: Ulysses apud inferos conspicit animam Herculis, at non totam, et integram, quales aliae sunt eo in loco detentae, verum nobilissima sui parte, mentem carentem; haec quippe jam ad Deum avolaverat. Tum Achilles in *Storchemau Metaph. Lib. III.*

littoræ maris dormientis apparatus Patrocli anima sensu quidem et vita praedita, sed ratione, ac mente vacua.

QUID VEHICULUM MENTIS?

NON DATUR ANIMA VEGETATIVA -- NEQUE SENSITIVA DISTINCTA IN HOMINE.

Schol. 3. Doctrina de vehiculo quodam mentis, seu spiritus, licet non partum immutata deinceps multo magis invaluit, ac fere in communem omnium philosophorum opinionem, quod Plutarcus testatur, abiit (*De plac. phil. l. 4.*); neque paucis ex primis christianorum philosophorum dogmatum studiosioribus eidem adhaeserunt, ut ex Irenaeo colligi potest (*L. I. c. 6. et 7.*). Verum diversa ratione sententia istaead propugnata fuit. Alii, quod intelligere nequirent, quo pacto spiritus cum corpore immediate uniri possit, contendebant substantia quadam quasi media inter spiritum, et corpus opus esse, ut ea unio perficiatur; quare eam spiritus vehiculum: animam corruptionis obnoxiam, et reipsa in morte perituram compellabant. Alii spiritui, sive animae rationali duo addiderunt vehicula, sive duas animas vegetativam; et sensitivam a priori, ac inter se revera distinctas, quam opinionem recentiores Peripatetici avide arripuerunt, docentes omnes tres animas in homines; duas in belluis; unam in plantis inesse. Videantur Zabarella (*De facult. anim. c. 8.*) et Henricus Gandavensis (*Psych. l. 7. g. 8.*). At vero neutra sententia hodie sustineri potest. Imprimis enim illa substantia media vel corpus est, vel non; si primum; ex ipsorum mente inepta est ad constituendam spiritus cum corpore unionem, aut si nihilo minus ad id serviat, non video, cur nequeat spiritus immediate cum humano corpore copulari; idem certo est; sive cum hoc, sive cum illo corpore conjungatur: si alteram, si nimirum corpus non sit, erit ea ens simplex, quoniam omne ens compositum corpus est (*com. §. 42.*), et inter ens compositum et ens simplex medium non datur (*ont. §. 170. cor. 1.*). Jam vero si illa substantia sit ens simplex, tum vel cogitat, vel non cogitat: si cogitat, est spiritus, quomodo ergo spiritum cum corpore copulabit? Si non cogitat, est ens materiale, sive elementum corpori (§. 46.), ac proinde spiritus cum ipsa unitus jam hoc uniter cum corpore humano ad quod illa tamquam ejus elementum pertinet. Deinde quod ad animas vegetativam, ac sensitivam attinet; primum vegetatio sive ea, quae in plantis, sive quae in corpore animali perficitur, nulla eget substantia distincta, totumque negotium in phisicis intelligenter explicatur per vires mutuas, quibus substantiae materiales in se agunt, accedente mechanica ipsorum corporum, ac praecipue seminis ab ipso naturae auctore procreati structura neque vero etiam naturae cuidam generitrici locus esse potest (*cosm. §. 86.*). Tum sensationes esse perceptiones ejus entis, quod in nobis ratiocinatur, ex tota psychologia empirica patet, atque inde nullo negotio solvuntur illa argumenta contraria, quae Antonio Genesii plerumque veri specie blanduntur, ut ipso de se fatetur (*El.*

p. 2. c. 2. prop. 25. sch.). Et sane, ponamus inesse in nobis animam quampiam sensitivam, quae reapse a rationali distinguatur: quid tum fiet, si hominis brachium igne uratur? Nonne sensatio dolorifera erit solum in anima sensitiva et rationalis cognosceret, quae ipsa non sentit? At quam hoc absurdum! nemo ignorat multo diversam inesse in nobis affectionem, cum frangitur brachium, ab illa, quam habemus, cum baculo, quem forte manu gestamus, rumpitur; at hoc casu cognoscimus, quod non sentimus. Sin autem animam rationalem simul sentire; cui ergo usui erit sensitiva (*Traité de la nat. de l'ame p. 2. ch. 3.*)? Igitur duo egerunt respectu unius sensationis? Quum unius sensationis loco, cujus tantum nobis consilii esse solemus, semper duae aderunt. Certe nihil agunt qui sensationem à cogitatione distinguunt; omne enim ens, quod sentit, simul percipit habere se talem sensationem, sive modum; atqui percipere se esse ita modificatum est utique vel cogitare (§. 3. sch.). Praeclarè Plutarchus ait (*De industria animal.*): *Necessarium esse omnibus, quibus sit sensus, etiam mentem (animam) obtingere, quia nulla alia re, quam mentem sentimus.* Audi quoque Tullius (*Qg. rusc. l. 1. c. 20.*): *Non ne nunc quidem oculis cernimus ea, quae vidimus; neque quidem verum etiam medici, qui ista aperta, et patefacta videntur, ut quae quasi quaedam sunt ad oculos, ad aures, ad nares a sede animi perforatae. Itaque saepe aut cogitatione, aut aliqua vi morbi impediti, apertis, atque integris oculis, et auribus nihil videmus, nec audimus, ut facile intelligi possit, animum et videre, et audire; non eas partes, quae quasi fenestrae sunt animi* (*Phil. sens. mech. phys. par. p. 2. Diss. 2. s. 2. prop. 1. 3.*). Consulatur quoque Fortunatus a Brixia.

CAPUT II.

De Simplicitate animae Humanae.

ANIMA NON EST ENS COMPOSITUM.

CXLII. *Animam humana non est ens compositum.* Ens quippe compositum cogitare nequit; cogitat enim vero ens compositum; vel quaevis ejus pars seorsum accepta habet vim cogitandi, vel non? si hoc, etiam lotum compositum carebit hac vi; compositum enim aliud non est, quam partes certo modo conjunctae (*ont. §. 171.*), ex partibus autem quo demum cumque modo conjunctis vis activa oriri nequit, nec ea, quae solum in substantia inest, unioni, utpote accidenti, tribui potest. Habeat igitur quaevis pars seorsum accepta vim cogitandi; erit ea vis in singulis vel completa, vel incompleta: hoc absolute repugnat. Nam, praeterquam quod vis cogitandi incompleta ne cogitari quidem possit, foret tum vis cogitandi completa, et adaequata interne composita ex pluribus viribus incompletis, ac proinde

etiam quaevis perceptio ab ea elicita interne componeretur ex pluribus perceptionibus incompletis, vel quasi initialibus; quod absurdissimum dictu est, praesertim quoad perceptiones rerum simplicissimarum virtutis, affirmationis, negationis etc. Quid? quod talis vis cogitandi incompleta nunquam compleri posset, ut infra dicam. Ergo alterum, id est, quaevis pars seorsum accepta habebit vim cogitandi completam; at si istud: tum quaevis pars est anima, totque erunt in ente composito animae, quot partes. Si jam mea anima tale ens compositum: habeo igitur tot animas, quot in illo composito partes insunt: atqui ego unus sum teste sensu intimo: ergo nullo modo anima potest esse ens compositum.

Coroll. Cum omne corpusculum, quantumcumque tenue, ac subtile fingatur, tamen adhuc sit ens compositum; nova ratione incorporalitates animae nostrae evicta, ac absurda materialistarum hypothesis refutata est.

Schol. 1. *Profecto, ait doctissimus Mako (Comp. met. inst. Psych. §. 436. sch.), si animus esset dividua quaedam natura, per certam, ut volunt, cerebelli partem pertinens, ea mentis pars, quae in extremitate nervorum in nares dimanantium sentiret odorem rosae, non posset advertere rubiumdum ejus colorem, quem alia quaevis animae particula, sita in extremo nervo optico, perciperet, atque ita pars ea, quae sensum odoris habet, non foret coloris sibi conscia, quò necessario alia mentis pars afficeretur. Atqui sensum utrumque eadem individua pars debet excipere; si enim alia colorem, alia odorem sentiret, non magis posset eorum discrimen a nobis animadverti, quam si alius tantum colorem, alius tantum odorem persentiret.* Profecto adsint duo homines, eaeque unus colorem rosae non videns; alter ob malam ariam affectionem odorem non persentirens: putasne alterum discrimen inter colorem, et odorem animadversurum? putasne fore, ut hic sciat, qualem hie illum sum, qui uno, eodemque tempore, quoties lubet, colorem simul, ac odorem rosae percipio; amne igitur anima mea ex partibus constare poterit? vide Buffonum (*Traité des prémi. ver. p. 3. ch. 9. 460.*); item Baylium (*Dict. hist. et crit. ar. Leucippe*). Deinde cogitationes nostrae, reliquaque animae actiones simplices sunt; omnisque realis compositionis omnino expertes; cui enim unquam cogitationem magnam, aut partem, rotundam, vel quadratam, partem illius dimidiam, aut tertiam, vel quartam concipere licuit? vide Cudworthum (*Sist. intell. 5. §. 4.*). Haec cogitationum simplicitas inde quoque luculenter elucet, quod insit in nobis idea unius, et individui, cum tamen res omnes sensibus nostris subjectae compositae sint, quodque rerum simplicissimarum ideas, ut Dei, virtutum, vitiolorum, affirmationis, negationis, entis, substantiae animo informare possimus. Jam vero ut una idea in se simplicissima in ente composito, atque in partu distinctas dividuo in-

haereat, id omnino concipi non potest, ane ipsa in una inest parte? an in singulis seorsum sumtis? an demum in omnibus simul collectis? si primum, unum ens simplex cogitabit; si alterum: tot cogitabunt, quot partes sunt; si ultimum cogitatio in se individua dividetur, ac distrahetur in partes, quod aperte contradictionem implicat. Haec quamquam certissima, a quibusdam tamen veritatibus hostium cavillationibus vindicanda sunt.

OCCURRIT DUBITATIONIBUS.

Schol. 2. *Adjunt 1.)* Possunt vires cogitandi singularium partium vel completae, vel incompletae ita conspirare, ut inde in toto ente composito una vis cogitandi exurgat; quemadmodum vires motrices elementorum simplicium, ex quibus corpora componuntur, ita conspirant, ut inde una vis motrix totius corporis oriatur (*cosm. §. 53. sch.*): potest ergo esse ens compositum cogitans, cujus singulae partes seorsum vi cogitandi polleant.

R. Imprimis si vis illa partium completa ponatur, otiosa est talis compositio; cum enim quaevis pars jam sibi seorsum ad cogitandum sufficiat, jam quaevis perfecta est anima. Deinde id genus conspiratio in viribus cogitandi prorsus impossibilis est: vires motrices elementorum ita consentire possunt, propterea quod ad terminum ipsis elementis externum tendunt; hoc ipso enim quod terminus externus sit, fieri potest, ut plures vires ad eundem tendant, atque in hac ad eundem terminum tendentia illa virum conspiratio consistit. At vires cogitandi, utpote vires sibi representativae, tendunt ad terminum entis, in quo ipsae insunt, infernum; quodvis enim ens sibi representat, non alteri? sibi cogitat, non alteri: quare tot semper adsint termini, quot cogitandi vires, seu quot entia iis viribus instructa, atque ideo ejusmodi virium consensio omnino impossibilis evadit. Hinc tametsi imaginatio tua ens unum ex pluribus entibus cogitantibus componas, nunquam efficias, ut inde unum ens cogitans exurgat; ut totum compositum sibi cogitet, sive ut omnes ejus partes velut in commune cogitent; sed quaevis ejus compositi pars sibi cogitabit, ignorabitque una, quid cogitet altera, ac proinde solum obtinebis plura entia cogitantia certo quodam nexu inter se copulata. Atque hinc quoque patet non posse poni vires cogitandi incompletas in partibus, quod supra insinuavi: nam vires eae per ipsam actualem conspirationem compleri debent, quemadmodum mea vis ad elevandum grandissimum pondus incompleta solum per conspirationem alterius vis a causa socia accommodatae compleri potest.

2.) Tam vis motrix, quam celeritas simplex, ac individua est, et tamen utraque in corpore composito recipitur: ergo etiam perceptiones, tametsi simplices, ac individuae in ente composito inhaerere possunt.

R. Quod ad vim motricem attinet, quomodo ea in corpore inhaereat, ex nunc dictis colligitur; illa nimirum non reipsa in corpore, sed

in singulis elementis simplicibus inest: vis autem motrix totius corporis aliud non est, quam phaenomenon ortum ex conspiratione seu tendentia ad eundem terminum singularum virium. Similiter celeritas, cum reapse sit modificatio vis motricis, non tam ad corpus, quam ad vires motrices singularum elementorum pertinet. Quod si tamen, ut fere solet, ad ipsum corpus referatur, ea aliud non est, quam respectus externus, qui ex ratione spatii ad tempus enascitur, ac proinde ad statum corporis externum pertinet, neque corpus ipsum velocitatis acquisitione; sed intervalla solum respectiva, ac relationes continue mutantur. At vero vis cogitandi, aut ipsa cogitatio non est phaenomenon, quod ex diversis cogitandi viribus, aut cogitationibus nasci possit; sed est affectio vere interna, internumque animae statum afficiens: ea quippe cogitando, appetendo, volendo reapse modificatur.

3.) In horologio (idem cum proportione de quacumque machina dici debet) nulla pars continet in se potentiam designandi horas, et tamen effectus hic enascitur ex connexione, motione, ac conspiratione omnium partium componentium; ergo etiam poterit fortassis existere in ente composito cogitatio, tametsi ea nulli scorsum parti competat; poterit fortasse fieri, ut, licet fibrillae cerebri per se ideas non habeant, ex earum tum compositione, concurrente certa densitate, magnitudine, longitudine, siccitate, humiditate, tensione, motione idea exoritur. Ita fere incepti, Lockianus ille (*Médecine de l'esprit. t. 1. p. 175*), et consentit Philosophus Berolinensis (*Sans souci, Epit. a Maupestuis et a Keith*).

4.) Cum Clarkii (*Trois. def. pour prouv. l'immi. de l'am. p. 334*). Potentia indicandi horas horologio competens non quidem exurgit ex similibus potentis partialibus, sicut nec numerus millenarius ex aliis millenariis, nec quod aliud cumque compositum ex pluribus ejus generis compositis confatur; sed tamen oritur ex aliis potentiis ejusdem speciei, motus nimirum, et figurae, in quibus ipsa quoque duntaxat consistit; et quemadmodum millenarius summa est multorum numerorum diversorum, non compositum ex sonis, vel coloribus; ita quoque facultas designandi horas potest oriri ex aliis ejusdem speciei qualitatibus, aut potentiis, quae insunt in partibus; non item ex aliis specie diversis. Ita etiam si cogitatio esset qualitas inherens in ente composito, sive certa materiae portio, tametsi non foret summa talium cogitationum in partibus inherens, deberet ea tamen coalescere ex qualitatibus ejusdem speciei, id est, ex cogitationibus; aequo enim impossibile est, ut cogitatio ex qualitatibus partium toto genere a cogitatione differentibus confatur, quales sunt motus, figura, et aliae similes, sicut fieri nequit, ut millenarius confiat ex sonis, coloribus, aut quavis alia re, vel facultate, quae ipsa toto genere a numero differat. Idem de aliis machinis qua demum cumque arte confectis iudicium esto: numquam profecto alium obtinebis effectum, quam quem ex figura,

situ, inertia, motuque partium sequi posse clare perspiciamus. At quam longe alia in nobis aguntur, cum percipimus, reflectimus, abstrahimus, et longissima etiam ratiocinia conteximus. Quid autem hoc rei est quaeeso, exclamat Thomas Burnetus (*De stat. mort. et resur. c. 3.*), quod oblectatur corpori, si nihil sumus praeter corpus dum fluvius decurrit in hanc partem, non potest sua vi aquas sistere, aut retro flectere in partem contrariam. Materia nulla agit in se ipsam: nulla machina est suorum motuum conscia, et ex illa conscientia suorum correctrix et reformatrix. Si errat nescia pergit errare donec admota manu artificis, aut domini in statum rectum ordinatur, et restituitur.

Potest ex non compositis effici compositum, ex non extensis extensum; cur igitur non etiam ex partibus non cogitantibus unum cogitans? item, ut arguitur Dodwellus contra Clarkium, rotunditas in corpore non componitur ex aliis rotunditatibus, et tamen rotunditas tantum differt ab aliis figuris, quantum cogitatio a motu circulari: ergo etiam, si cogitatio esset qualitas entis compositi, necesse minime foret, ut ipsa ex partium cogitationibus conficeretur.

5.) Notiones compositi, et extensi statutae (ont. §§. 170. 188.) nondum perspicue solvunt; licet enim ens simplex neque compositum, neque extensum sit; est tamen componens, proptereaque initium compositi ac extensi, quorum pluralitatem duntaxat haec ideae involvunt: quemadmodum unitas, etsi non numerus, eum tamen numeri initium sit, potest cum pluribus simul collectis numerum constituere, cujus pariter idea aliud non continet, quam unitatum pluralitatem; sunt igitur praedicata compositi, et extensi externa, et respectiva ad notionem aggregati: contra cogitatio est internum entis cogitantis modus, qui solum a vi ipsi interna effici potest: unde si quod ens cogitationis incapax sit, haec incapacitas etiam in collectione plurium talium perseverat, tamque repugnat, ut ex non cogitantibus fiat unum cogitans, quam fieri nequit, ut ex cogitantibus ens necessarium exurgat (conf. cosm. §. 18. sch. n. 1.). Quod deinde ad alterum; figura corporum realium, cum generatim aliud non sit, quam certa positio partium omnium extimarum ad illud corpus pertinentium, potest utique ex singulis singularum partium positionibus, quasi ex qualitatibus ejusdem speciei coalescere: et omnino falsum est rotunditatem, vel quamvis aliam figuram a quavis alia tantum differre, quantum cogitatio a motu circulari differt. Similiter figura extensi abstracti aliud non est, quam positio linearum mathematicarum infinite parvarum iuxta se positarum, neque circulus a quadrato aliter differt, ut geometrae docent, quam quod istud sit polygonum quatuor laterum aequalium ad angulos rectos positorum, dum ille infinitorum laterum sub angulis infinite parvis ad se inclinatorum polygonum est. At vero si cogitatio posset esse qualitas entis compositi, et tamen compositi non deberet ex cogitationibus partium, necesse foret, ut ipsa ex

qualitatis toto genere differentibus, motu nimirum, figura, unitate etc. partium, quae nec ullam cum cogitatione similitudinem habent, conficitur, quod idem est, ac si diceret: ex collectione rerum oriri posse unitatem.

ANIMA EST ENS SIMPLEX.

CXLIII. *Anima humana est ens simplex.* Omne ens vel est ens compositum, vel ens simplex (ont. §. 170. cor. 1.); sed anima non est ens compositum (§. praec.): restat igitur ut sit ens simplex.

Coroll. Quae igitur cumque de ente simplice qua tali in ontologia dicta sunt, ea animae quoque humanae conveniunt, est nimirum individua, inextensa, omnis figurae experta etc. etc.

Schol. 1. Neque desunt aliae rationes, quibus haec animae simplicitas evincatur: certe necesse est, ut ea natura, quae percipit, staturumque perceptionem sibi conscia est; quae ideas inter se confert, tumque iudicat, et ratiocinatur; quae appetit, libereque vult, quod bonum esse cognoscit, necesse inquam est, ut id genus natura una sit, simplex, ac individua: nam absolute repugnat, ut ego, qui unus sum, idearum discrimen pervideam, nisi utraque simul mihi praesens sit; non autem forent mihi uni simul praesentes, si una esset in una, altera in altera parte, licet ejusdem entis compositi, quod eveniret, si illud ego esset compositum. Pluribus haec Cadworthus (*Syst. intell. c. 5. s. 3. §. 42. seqq.*) persequitur, utque veritatem hanc jam a veteribus perspectam ostenderet, ex Plotino juniorum Platoniorum uno aliquo multa profert, quale istud est: *si quidem sentire quidquam in nobis debet, unum id esse oportet, et uno quodam, eodemque omnia percipere: et hoc fieri debet, sive per plura sensuum instrumenta ingrediatur plura, ut cum multae in re una sunt qualitates, sive etiam cum per unum videtur varium aliquid, ceu vultus. Non enim aliud quidem videt nares, aliud autem oculos; sed idem cuncta simul percipit. Ac si aliud per oculos penetret, aliud per auditum, unum tamen oportet esse, ad quod perveniant utraque, alioquin non posset animus horum differentiam iudicare, nisi intentiones sensuum; sensibilibusque in unum aequo confluerent.* Ex his deinde Plotinus efficit unum illud: quod percipit in nobis omnia quasi centrum esse in circulo: sensus vero singulorum undique non aliter ad hoc ipsum, quam lineae e circumferentia ad centrum usque protendi, atque vim illam, quae cuncta comprehendit, revera unum aliquid esse, ac individuum. Similiter Thomas Burnetus (*De stat. mort. et resurg. c. 3.*) longam de incorporalitate, ac simplicitate animae humanae disputationem ita concludit. *Datur in nobis universale percipiens, vel universale concium. — Quid illud sit, quaero a te! equod est membrum, pars, aut particula corporis? una, eademque res est, quae sentit objecta externa; quae iudicat, et ratiocinatur; quae vult, aut intelligit, denique quae impressiones recipit, et*

actiones exercit, aut comitatur. Oportet ut hoc percipiens universale sit admodum simplex, et unitatis ineffabilis, ut se sibi impressiones recipiat sine confusione, et tot simul intueatur rerum rationes, et respectus. Nulla pars, aut portio materiae tantae simplicitatis, aut unitatis capax mihi videtur. — Quid? unum, inmo unissimum, si ita loqui liceat, et simplicissimum. Unitatis, et simplicitatis tantae, ut antea diximus, quantae concipi non potest in ulla substantia extensa, divisibili, et partibus distantibus composita.

SOLVENTUR DUBIA.

Schol. 2. Quae in contrarium adferunt, non magni ponderis sunt; ajunt enim 1.) Anima concipit extensum, illudque in se sibi repraesentat; sed quod simplex, et inextensum est, nequit in se repraesentare extensum: igitur anima non est simplex, ac inextensa.

2.) Id, quod in assumpta propositione asseritur, a vero alienum est; nam primo si illud, quod non est extensum, nequeat repraesentare extensum, pariter neque illud, quod extensum est poterit repraesentare inextensum; atqui hoc alterum adversariis non probatur. Certe negari nequit animam nostram, sive extensa sit, sive non, multa quoque percipere, quae nulla ratione extensa sunt. Deinde si quaequam in anima extensio requireretur, ut ipsa in se extensum repraesentet, etiam tanta extensione opus foret, quanta est in objecto repraesentando; si enim concipi non potest, quomodo ab inextenso repraesentetur extensum, nec concipi poterit, quomodo a minori extenso repraesentetur majus extensum. Animae igitur, cum sibi dimidium coeli stelliferi partem repraesentat, extensio extensionem coelestis hemisphaeri aequare debet; quanta absurditas!

3.) Contra quidem sic inquirunt: potest in spatio valde exiguo objectum ingentis extensionis repraesentari; at in puncto indiviso minime: igitur, tametsi aliqua animae extensio ad objecta extensa percipienda requiratur, non tamen necesse erit, ut ea extensio tanta sit, quanta est objecti.

4.) Etsi imago ingentis etiam objecti in exiguo spatio depingi possit, quod ad proportionem, et dispositionem partium attinet; quemadmodum aedificium in charta delineatur; nequit tamen id fieri ita, ut tota ejus magnitudo reapse exprimat, et ego intuens continuo affirmanter dicere possim: objectum, cuius imaginem intueor, est tantae magnitudinis, sive extensionis. Jam vero anima nostra, quamprimum ideam objecti extensis concipit, non tantum dispositionem et proportionem partium, sed integrum illius extensionem clare, ac distincte in se repraesentat. Quemadmodum igitur, ut imago totam objecti, cuius est imago, magnitudinem, et extensionem exhibeat, tantae prorsus extensionis esse debet: ita si anima deberet esse extensa, ut in se extensum repraesentare valeat, tanta semper in illa requireretur extensio, quanta est in hoc.

Quae omnia cum aperte falsa, ac impossibilia sint, collatis rationibus supra allatis standum omnino est pro simplicitate, et inextensione animae, etsi modum distincte concipere nequeamus, quo ea in se objecta extensa repraesentent; quae enim cumque sententia tenetur, modus hic semper ad naturae mysteria referendus erit. Sed neque virtualis quaedam extensio animae tribuenda est, ut cum nonnullis contendit Genensis: vi cuius ipsa vel tota in cerebro, et tota in singulis ejus partibus resideat: nam id genus extensio figmentum est, ac contradictionem implicat (ont. §. 188. sch.) Praeclare Plotinus (Cunead. l. 7. c. 6.) *πῶτος μεγεθος τῆς αἰσ. τοῦ δι αἰσ.* In omni magnitudine sive extensione, hoc quidem unum est, illud alterum. Cumque porro omnem magnitudinem extensam, si quidem infinita non sit, figura comitetur (ont. §. 189. cor. 1.), scire pervelim, qualem auctores hi, qui animam virtualiter extensam statuunt, eidem figuram assignent: rotundam, an angularem? Vellejus quidem Epicureus conum, cylindrum, ac pyramidem apud Tullium sphaerae praefert.

Denique opinionem de naturis incorporeis, simplicibus, ac omnium concretationis materialis expertibus veteribus prorsus incognitam, ac heri primo, vel nudius tertius enatam fuisse, nonnulli cavillanter, quibus tamen id daremus, nihil utique veritati tardius inventae detraheretur. Verum non ita se res habet; etsi enim antiquorum plurimi in definienda animi natura graviter hallucinati sint: etsi quod Moshemius observat (In Cudw. syst. infell. c. 4. §. 16. not. 3.), *ἀσυνκτων* generatim omne illud dixerit, quod corporibus nobis notis tenuius, ac subtilius est, licet communi adhuc corporis notione comprehensum; omnes tamen universae naturas simplices aut negatas, aut ignoratas ab his fuisse cum veritate nequaquam congrui, id quod fuscus Cudworthus demonstravit (Ib. §. 19. seqq.). Certe de Pherecide Syro, Thalete, Pythagora, Platone; tum de junioribus Platonice, Plotino, Ammonio, Proclo, Numenio nemo dubitaverit, qui in eorum scriptis non plane hospes fuerit. Sed audiamus prae omnibus, et omnium nomine Romanum philosophum. Sic mihi persuasi, ita Catonem loquentem induci: (De senect. c. 21.) *cum simplex animi sit natura, neque in se habeat quiddam admixtum dispar sui, atque dissimile, non posse eum dividi.* Tum suo quoque nomine proficitur (Og. tusc. l. 1. c. 19.): *in animi igitur cognitione dubitare non possumus, nisi plane in physisis plumbet sionus, quin nihil sit animus admixtum; nihil concretum; nihil copulatum; nihil coagmentatum; nihil duplex. Quod cum ita sit, certe nec discerni, nec dividi, nec discerni, nec distrahi potest, nec interire igitur. Est enim interius quasi discussus, et secretio, ac diremptum earum partium, quae ante interitum junctione aliqua tenebantur.* Denique (Loc. cit. c. 27.) *nihil enim est in animis mixtum, atque concretum, aut quod ex terra, natum, atque fictum esse*

videatur; nihil ne aut humidum quidem, aut stabile, aut igneum. His enim naturis nihil inest, quod vim memoriae, mentis, cogitationis habeat, quod et praeterita teneat, et futura praevideat, et complecti possit praesentia. — Singularis est igitur quaedam natura, atque vis animi, se juncta ab his usitatis, notisque naturis. Ita quiddam est illud, quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, coeleste et divinum est. Nec vero Deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quaedam, et libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, et movens, ipsaque praedita motu sempiterno. Facessat igitur Epicureus, ut jus hoc gratifiatum: *οἱ ἀσυνκτων ἀσυνκτων ἄνα τῶν ψυχῶν ματαίωτον* insaniant, qui animam incorpoream esse dicunt.

CAPUT III.

De Spiritualitate Animae Humanae.

ANIMA EST SUBSTANTIA.

CXLIV. *Antma humana est substantia.* Vel enim substantia est, vel accidens (ont. §. 125. cor. 4.); istud non ergo illud. Ponamus enim vero animam esse accidens: erit igitur vel accidens corporis, id est alienius substantiarum collectionis (cosm. §. 44.), vel accidens substantiae ipsius: si primum: tum cogitatio erit vel qualitas, vel temperatio quaedam corporis, vel motus corporeus, vel ejus effectus, vel conatus ad eundem, vel modus motionis; atqui haec omnia repugnant (§§. 132. seqq.). Sin autem alterum: tum anima nosira erit accidens substantiae vel infinitae, vel finitae (ont. §. 40. cor. 2.), si primum rursus esse nequit: nam cum cogitationes nostrae perpetuo mutantur, mutaretur ens infinitum, quo vere mutationi subiectum non est (ont. §. 223.); deinde ipse Deus foret anima nostra, atque sic obtineret Spinozismus refutatus (cosm. §. 41. scol.). Sit igitur anima humana accidens substantiae finitae, quod si ita; tum existit in nobis substantia quaedam, in qua anima ut accidens in suo subjecto inhaeret; quaero jam; quid est illud, quod cogitationem efficit? an substantia illa, an accidens istud? atqui accidenti non competit agere (ont. §. 133.); igitur substantia illa cogitationem in nobis efficit, sive quod idem est, in nobis cogitat; sed id, quod in nobis cogitat, animam dicimus (§. 4.): ergo substantia est anima, et inverse anima est substantia.

Coroll. Quidquid igitur generatim de substantia in ontologia dictum est, id animae quoque tribui debet, ac praecipue, quod omnis substantia sit ens simplex (ont. §. 178.). Unde nova ratione simplicitas animae evincitur, et superior propositio (§. praec.) confirmatur.

Schol. Duas posuimus substantiarum nobis notarum species (ont. §. 179. cor.); *materialium*, quae sola vi motrice secundum uni-

versales quasdam in universo stabilitas leges agente pollent: *spiritualium* deinde, quarum vi non solum motus, sed etiam cogitatio, effectus toto genere a motu locali diversus (§§. 131. seqq.) effici potest. Cum igitur certum sit, animam nostram substantiam esse, restat, ut definiatur, ad quam earum classem ipsa pertineat; quae quidem quaestio non prope verbo deciditur: sic enim argumentum concludo.

SED NON MATERIALIS.

CXLV. Anima humana non est substantia materialis. Anima humana cogitat (§. 4.); sed substantia materialis non cogitat, quod ex nominis definitione patet (ont. §. 176. sch.): ergo anima humana non est substantia materialis.

Schol. Ut tamen materialistarum machinationibus omnem efficaciam detraham, ratio inabor ex hypothesi, qua pono unum duntaxat substantiarum genus, elementorum nempe, ex quibus corpora coalescunt (cosm. §§. 43. 46.), mihi notum esse, quaeramusque, utrum anima nostra ad eorum speciem pertineat?

NEQUE EJUS SPECIES CUIUS SINT ELEMENTA CORPORUM.

CXLVI. Anima humana non est substantia ejus speciei, cujus sunt elementa corporum. Per vim elementi nullus effectus est possibilis nisi motus (cosm. §. 51.); haec item vis motum non efficit, nisi data ab externo principio celeritate, et directione (ibid. §. 53.); unde elementum motum ex se nec inchoat, nec abruptit, nec ejus celeritatem, et directionem mutat (ibid. cor. 1.). Contra per vim animae nostrae praeter motum diversae omnino actiones possibiles sunt; ut perceptiones, iudicia, ratiocinationes, appetitiones, volitiones: multas, item actiones anima ex propria, et arbitraria determinatione inchoat, mutat, abruptit; quippe libertate gaudet (§. 124.): ergo vis animae a viribus elementorum specie differt; atque substantiae, quae viribus specie diversae instructae sunt, inter se quoque specie differunt (ont. §. 176. cor.): igitur in aperto esse animam humanam non esse ejus speciei substantiam, cujus sunt elementa corporum.

Coroll. Cum elementa corporum substantiae materiales sint (cosm. §. 51. cor. 1.), etiam in hac hypothesi legitime, et invicte concludo, animam humanam non esse substantiam materialem.

Schol. Nihil latet in hoc ratiocinio, quod cum ratione in dubium vocari possit, nisi quis velit imprudenter scepticus esse, aut ideas deserere, quas habemus, et ex quibus unice philosophandum est. Quis, quaeso, hoc meum ratiocinium sugillabit: aurum habet proprietates specie diversas a proprietatibus argenti; vinum item a proprietatibus aquae; sed quae proprietates specie diversas habent, specie inter se quoque differunt: ergo aurum ab argento, vinum ab aqua specie differt. At vero si istud ratiocinium firmum sit, necesse est, ut et alteri sumus robur constet; utrinque enim proprietate specie diversae a posteriori per experientiam notae adducuntur, quamvis hic aliqua rationis conclusio a priori subve-

niat. In corporibus nimirum omnia per motum, vel conatum ad eundem effici experimur; cogitationis, aut volitionis liberae ne vestigium quidem exstat; sine ratione autem philosophus nullam facultatem, aut proprietatem enti tribuit, cum lex certa sit: sine necessitate neque entia, neque entium qualitates multiplicanda esse. Quid? quod experimur corpora motum sine determinatione externa nunquam inchoare; nunquam abruptero; nunquam celeritatem, aut directionem immutare, quae ratio positiva evincit ipsis liberas volitiones minime inesse. Cum igitur vis corporis sit vis ipsorum elementorum, quae de hac in demonstratione dicta sunt, cum experientia indubitata consentiunt (conf. cosm. §§. 51. 52. 53. sch.). Opposita omnia nobis de anima tum per experientiam, tum per legitimas ex illa consecutiones innotescent. Nonne experimur in arbitraria animae potestate situm esse, de rebus diversissimis cogitare; longa, ac sublimia ratiocinia et inchoare, et continuare, et abruptero, ab aliis abstrahere, ad alia reflectere, et reliqua, quae psychologia empirica enarrat, et quae istud tum etiam, cum nulla actione externa sensuum organa pulsantur? nonne experimur, ad nutum animae jam brachium, jam pedem, jam aliam corporis partem moveri, ut totum corpus in alium locum transferri, idque ex celeritate, et ea directione, quam ipsa ultro, ac pro arbitrio elegerit, quamquam ipsa singulis momentis eadem liberima potestate mutare potest? et quamvis de anima a corpore separata experientiam capere non liceat, nullo tamen de fundamento eidem vis se ipsam sine determinatione externa de loco in locum transferendi denegari potest. Pertinet certe huc illud Tullii allas a nobis allatum (Og. t. l. 1. c. 25.): *sensit animus se moveri, quod cum sentit, illud una sentit: se sua vi, non aliena moveri.* Et quod idem de Platone scribit (Denar. Deo. l. 2. c. 12.): *Audiamus enim Platonem, quae si quemdam Deum philosophorum; cui duos placet esse motus: unum suum; alterum externum: esse autem divinitus, quod ipsum ex se sua sponte moveatur, quam quod pulsus agitur alieno. Hunc autem motum in solis animis esse ponit, ab hisque principium motus esse ductum patet.*

IGITUR SPIRITUALIS.

CXLVII. Anima humana est substantia spiritualis. Anima humana est substantia (§. 144.); igitur vel materialis, vel spiritualis, alterius siquidem ideam non habemus (conf. ont. §. 179. cor.); atqui anima humana non est substantia materialis (§§. 145. 146.): igitur substantia spiritualis, sive spiritus sit, necesse est.

Coroll. Nihil igitur agit recens Epicureus (*L'Esprit, disc. 1. pag. 6. not. 16.*), cum affirmate pronunciat, immaterialitatem, seu spiritualitatem animae problema esse, quod, nisi probabitur, resolvi nequeat.

Schol. 1. Erunt, opinor, nonnulli, quibus haec ratiocinandi ratio,

quam ego in demonstratione trium propositiōum, ac praesertim primae (§. 145.) secutus sum, non probabitur: quærentur nimirum me tanti ponderis causam uni prope voculae imposuisse, gravissimamque de spiritualitate animae litem ad inanem logomachiam detorsisse. Ego autem sic existimo: totum rei momentum in eo solum verit, ut invictè demonstretur animam, et substantiam, et ens simplex esse; unde incorruptibilitas, quae necessarium prae-requisitum naturalis immortalitatis est, ut alias viderimus, pendet: reliqua omnino ad litem de nomine non definiendam, nisi ex usitato vocabulorum usu, devolvit. Cum enim jam liquido constet animam substantiam simplicem esse, quaestio illa: *utrum anima spiritus sit, an materia?* non aliunde resolvit aut potest, aut debet, nisi ex nominali utriusque definitione, constituta nimirum vera vocabulorum *spiritus* et *materiae* significatione. Ac certe via in omnibus hujus generis litibus definiendis progredimur; quaeratur, an res quaequam ad animalium, an ad plantarum genus pertineat? nonne constituta utriusque generis notione, et proprietatibus rei illius per experientiam detectis quaestionem decidit, quinullo scrupulo angaris, non fortasse occultae quaequam proprietates lateant? Jam vero ego primum animae a corpore distinctionem (cap. 1.); tum ejus simplicitatem (cap. 2.); denique et substantialitatem (§. 144.) argumentis omnino invictis patefecit: quid igitur resta? ut spiritualitas quoque demonstretur. At vero, o bone, quid tu per spiritum intelligis? edic, ut quid demonstrandum sit, norim. Nonne anima recte dicitur spiritus, si eam habuerit proprietatem, quam hac voce exprimus? nonne materia non erit spiritus, si hac proprietate caruerit? nonne anima non erit materia, si illi proprietatibus, quae vulgo materiae tribuuntur, destituta fuerit? Jam ad rem: per spiritum vulgo omnes intelligunt ens simplex cogitans, habensque potentiam inchoandi motum; per materiam ens cogitatione, et potentia motum inchoandi destitutum, quam notionem experientia suppeditat. Atqui anima est ens simplex, et cogitans, habensque potentiam inchoandi motum, quomodo illud demonstratione, haec experientia nota sunt: igitur recte animam esse spiritum, non esse materiam. Leibnitiani quidem ad notionem spiritus intellectum, et voluntatem requirunt: verum istud opinionem meae nihil officit; imprimis enim anima nostra et intellectus, et voluntate gaudet: deinde illi inter spiritum, et materiam ponunt ens immateriale, cui facultatem cognoscendi, et appetendi inferiorem solum tribuunt. Est autem in re omnino idem, si omne ens cogitans vocetur spiritus, tumque spiritus distribuat in eum, qui facultate duntaxat inferiorem, et in eum, qui facultate cogitandi tam superiore, quam inferiorem polleat. Sed haec omnia in sequenti capite clariora erunt: ergo interea quibusdam materialistarum dubitationibus satisfaciam.

SATISFERT DUBITATIONIBUS.

Schol. 2. Adjunt 1.) concipi non posse, quomodo anima, si spiritus

sit, uniri possit cum corpore, cum nulla inter spiritum, et corpus proportio appareat.

R. Tametsi nulla hic detur proportio, quae in similitudine naturarum consistat; datur tamen talis proportio, qualis dari potest inter subjectum et formam. Corpus et spiritus sunt quidem entia toto genere diversa; at corpus tamen habitatem habet, ut tantquam subjectum a spiritu velut forma perficiatur: quare uniri possunt; potestque ex hac unione *unum per se* exurgere. Neque obest, quod hujus unionis modum non perspiciamus; nonne multo obscurius est, quo modo corpus, aut materia cogitare possit? deinde argumenta a nostra ignorantia desumpta contra claram veritatem nullum habent pondus. Sapienter Tullius: *illud modo videto, ut Deum noris, etsi ignores et locum, et faciem: sic animum tibi tuum notum esse oportere, etiamsi ejus ignores, et locum, et formam.*

2.) Anima ita recipitur in corpore extenso, ac divisibili, velut forma in subjecto; sed id certe fieri nequit spiritui, qui et simplex est, et inextensus.

R. Anima ita recipitur in corpore, ut ab eo tamen in existendo non pendeat; sed recepta quoque in eo per se existat. Est quippe anima forma substantialis, ac proinde ens per se existens, quod nulla ratione ab alia substantia, vel corpore in existendo pendere potest: quare ipsa non ea ratione in corpore recipitur, qua aliae formae accidentales in suis subjectis, a quibus illa pendunt, ut inde separatae pereant, recipi solent. Anima eatenus solum corporis forma est, quatenus eidem dominatur, illud regit, et motus tamquam instrumento ad res externas percipiendas, et motus spontaneos exercendos utitur. Quin si accurate loqui velimus, eam non tam forma corporis, sed hominis dici debet, id est, illius compositi, quod *homo* dicitur. Per unionem quippe animae cum corpore novum quoddam compositum ex duplici hac parte constans exurgit, in quo cum anima sit pars nobilior, atque ea, quae ipsum compositum ad hanc speciem determinat, id est, efficit, ut sit hujus potentius, quam alterius speciei compositum, quod cuius formae proprium est, ipsa vero sensu forma hujus compositi, sive hominis dicitur. Differt tamen ab aliis formis nobis notis, quod illas, demta brutorum anima, accidentales sint, et in sola subjecti modificatione consistent.

3.) Summa est animam inter, ac corpus harmonia, ita, ut mutuis bonis, ac malis afficiantur, item ea proportione vires animi augetur, ac minuuntur, qua corpus roboratur, ac debilitatur; haec omnia in spirituale naturam minime cadere posse videntur. Est haec argumentatio Philosophi Berolinensis ex Lucretio de prompta.

R. Harmonia illa non ex naturarum similitudine, sed ex mirabili proventus unione inter animam, et corpus proficiscitur. Vix deinde animae interna, ac potentia agendi remota semper eadem manet; quaeque dicta proportione augetur, vel minuitur, potentia ipsius